

УДК 159.9:34.01

Дмитро Володимирович ШВЕЦЬ,

доктор юридичних наук, доцент,

заслужений працівник освіти України,

*перший проректор Харківського національного
університету внутрішніх справ;*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1999-9956>

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНИХ ПРОЯВІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ

У сучасних складних контекстах функціонування українського суспільства нестабільність умов існування призводить до вразливості психіки людини. Кожна людина реагує на зміни по-різному, в залежності від особливостей своєї особистості, рис характеру, цінностей та ін., а також в залежності від умов і специфіки змін.

Невід'ємною складовою способу життя людини, важливим засобом її формування та розвитку як особистості є трудова діяльність. Виконання професійних обов'язків, наряду з позитивним ефектом, може приводити до негативних наслідків, а саме до проявів професійної деформації.

Проблема професійної деформації правоохоронців, незважаючи на її актуальність, довгий час замовчувалася у вітчизняній психології і тільки порівняно недавно знайшла свій відбиток у дослідженнях науковців. Більшість спеціальних публікацій з'явилася за останні декілька десятків років. (В. С. Медведєв, В. О. Криволапчук, М. Г. Вербеньський, С. В. Кушнарьов, М. А. Андреев, О. В. Петренко, Ю. В. Александров та ін.).

Екстремальний характер, високий рівень психічного напруження, складність професійної діяльності, психоемоційні й фізичні перевантаження детермінують порівняно швидкий розвиток професійної деформації працівника поліції [3].

Професійна деформація поліцейського призводить до значущих змін його індивідуально-особистісних якостей. До причин, що обумовлені специфікою діяльності правоохоронних органів та викликають професійну деформацію, автори (О. М. Бандурка, О. О. Євдокімова, О. В. Землянська, І. В. Клименко, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько та інші) відносять наступні:

– жорстка правова регламентація діяльності поліції. Правова регламентація означає чітке регулювання процесуальної діяльності, піднесене до норми закону, а відтак, обов'язковість виконання;

– наявність значних владних повноважень стосовно громадян. Психологічний стан особи, яка наділена владою, зумовлюється насамперед високим ступенем відповідальності, пов'язаною з її повноваженнями та їх застосуванням у кожному конкретному випадку;

- професійна корпоративність;
- підвищена відповідальність за результати своєї діяльності;
- психічні та фізичні перевантаження;
- екстремальність професійної діяльності;
- організаційні причини;

– необхідність у процесі виконання службових завдань вступати в контакт із злочинцями, правопорушниками, особами, які ведуть асоціальний спосіб життя;

– відсутність належного психологічного супроводу життєдіяльності співробітників поліції [1; 2].

Професійна деформація особистості – це комплекс специфічних, взаємопов'язаних змін, які спочатку охоплюють окремі риси особистості працівника, а надалі беруть у полон всю її структуру. Вона найчастіше зустрічається у працівників, зайнятих у професіях сфери «людина – людина», зокрема – у поліцейських.

З огляду на особливості та умови професійної діяльності співробітників поліції, неможливо розглядати питання їхньої професійної діяльності безвідносно до цих особливостей. А також слід звертати увагу на специфіку їх комунікативних навичок, цінностей, мотивації як значущих складових при формуванні правоохоронця – професіонала. Зазначений комплекс умов та особливостей професійної деформації працівників поліції викликає у науковців дослідницький інтерес, адже особистість працівника поліції не перебуває у статичному стані, а постійно знаходиться в процесі свого розвитку та удосконалення.

При проведенні емпіричного дослідження були використані наступні методики: опитувальник професійної деформації «ОПД» (В. С. Медведєва), методика Ш. Шварца для вивчення цінностей особистості, методика «Діагностика мотиваційної структури особистості» (В. Е. Мільмана) та методика «Діагностика комунікативної установки» (В. В. Бойка).

В результаті проведеного дослідження серед працівників поліції різних служб, стаж роботи яких становив 5 і більше років, були виявлені певні особливості професійної деформації, цінностей, мотиваційної структури особистості та комунікативних установок. Слід зазначити, що з близько 50 досліджених співробітників поліції не було жодного, у кого була би відсутня професійна деформація взагалі.

З'ясувалося, що досить велике значення мають цінності групи «безпека», достатньо виражена значимість (проте не на дуже високому рівні) групи цінностей «гедонізм» та «досягнення», та відзначається тенденція до значної важливості цінностей групи «самостійність», що може бути пов'язане з уже певними досягненнями у професії та наявністю підлеглих.

Виявлено, що для поліцейських характерна загальножиттєвська спрямованість, при цьому слабо виражені особистісні тенденції до комфорту та творчої активності, а також відмічаються тенденція до зниження вираженості особистісної тенденції соціального статусу та загальної активності. У співробітників поліції в рамках негативної комунікативної установки слабо виражений негативний особистий досвід та відзначається зниження відкритої жорстокості та посилення завуальованої, що можна пояснити також особливостями професійної діяльності та уявленнями про неї. Це може свідчити про те, що працівники поліції заради досягнення результатів в розкритті злочинів, допускають можливість застосування деяких не зовсім законних методів та прийомів.

У ході емпіричного вивчення відмічено високий рівень загальної комунікативної толерантності поліцейських, зокрема, вони достатньо позитивно приймають індивідуальність людини; нечасто схильні використовувати себе у якості еталону при оцінці інших; уміло можуть приховувати або згладжувати неприємні почуття при зіткненні з деякими якостями партнера; рідко виявляють прагнення переробити, перевиховати партнера; зрідка прагнуть підігнати партнера під себе, зробити більш зручним; досить добре та легко можуть та вміють пробачати іншим помилки; достатньо терпимо відносяться до фізичного чи психологічного дискомфорту партнера та достатньо добре вміють пристосовуватись до партнера.

Як показує практика, усі ці характеристики можуть бути досягненням безпосереднього життєвого та професійного досвіду.

Список біографічних посилань

1. Клименко І. В. Психологічні засади професійної підготовки поліцейських : монографія. Харків : Фоліо. 2018. 424 с.
2. Психологія у професійній діяльності поліції : навч. посіб. / О. О. Євдокімова, І. В. Жданова, Д. В. Швець та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 426 с.
3. Ярещенко О. В., Нестеренко М. О. Причини професійної деформації співробітників поліції: соціально-психологічний аспект. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2018. № 31. С. 204–210.